

**ESTUDIS EN HONOR
DEL PROFESSOR
RAFAEL ALEMANY FERRER**

Coordinats per Marinela Garcia, Francesc Llorca, Llúcia Martín,
Josep Lluís Martos, Joan M. Perujo i Gabriel Sansano
amb la col·laboració de Miguel Martínez

DEPARTAMENT DE FILOLOGIA CATALANA
INSTITUT INTERUNIVERSITARI DE FILOLOGIA VALENCIANA
UNIVERSITAT D'ALACANT

2023

Estudis en honor del professor Rafael Alemany Ferrer / coordinats per Marinela Garcia, Francesc Llorca, Llúcia Martín, Josep Lluís Martos, Joan M. Perujo i Gabriel Sansano amb la col·laboració de Miguel Martínez.

Alacant: Universitat d'Alacant, Departament de Filologia Catalana: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2023

473 p.: fot. col.; 17 x 24 cm.

Índex. – Textos en català i castellà

D.L. A 411-2023

ISBN: 978-84-1302-232-1

1. Alemany Ferrer, Rafael – Discursos, assaigs, conferències. 2. Literatura catalana – Anterior a 1500 – Discursos, assaigs, conferències. 3. Català (Llengua) – Història i crítica – Discursos, assaigs, conferències. I. Garcia Sempere, Marinela. II. Universitat d'Alacant. Departament de Filologia Catalana. III. Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana

821.134.104.09(082)

811.134.1'28

Amb la col·laboració de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
i de l'Ajuntament de Benidorm

© Universitat d'Alacant, Departament de Filologia Catalana, 2023

© Institut Interuniversitari de Filologia Catalana, 2023

© Dels textos, els autors

Disseny de la coberta: Vicente Cruz

Composició: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (IIFV)

Impressió i enquadernació: Imprenta Kadmos

ISBN: 978-84-1302-232-1

Dipòsit legal: A 411-2023

NOTÍCIA D'UNA CÒPIA DESCONEGUDA DE LA CONSUETA DE 1639 (NOVA DOCUMENTACIÓ SOBRE LA *FESTA D'ELX*, II)*

GABRIEL SANSANO
Universitat d'Alacant

I. PÒRTIC

La representació de la *Vespra i Festa de la Mare de Déu d'Elx* se sustenta sobre una tradició de cinc consuetes o quaderns que contenen els versos que s'hi canten i, opcionalment, la música que els dona alé i vida. A més, aquests quaderns inclouen una quantitat diversa de rúbriques (didascàlies o acotacions), no sempre coincidents, ni en el nombre, ni en el detall de la informació que proporcionen quant a la posada en escena, unes vegades més precisa, d'altres més concisa i genèrica, basada sempre en «la consuetud», és a dir, en «l'ús i costum» de representar aquesta mena de teatre d'origen medieval al llarg del temps.

Tot i que les anàlisis filològiques dels textos daten la llengua dels versos en l'últim terç del segle xv, la primera notícia que testimonia una forma o altra d'espectacle és de 1523. No obstant això, les consuetes de què tenim notícia fins ara són conegudes per les dates en què van ser copiades: 1625, 1639, 1709, 1722 i 1751. La primera i l'última in-seixen tan sols la part literària, els versos de la representació, i les altres tres la lletra i la música. Amb tot, no és fàcil seguir-ne l'*stemma codicum* o genealogia dels manuscrits/notacions musicals de tots perquè alguns d'anteriors o d'intermedis no ens han pervingut. Les anàlisis comparatives de les variacions efectuades fins ara apunten que la de 1751 es trau de la de 1625, i la de 1722, segueix la de 1709. De fet, aquesta, dels temps de la Guerra de Successió, era l'única que fins ara custodiava el municipi a l'Arxiu Històric Municipal d'Elx (AHME), però des de fa un parell d'anys, també ha incorporat al seu fons la consuetud de 1751, gràcies a la donació efectuada pels hereus de Ruiz de Lope que, a més, hi han cedit tots els papers d'aquest antic arxiver i propietari de la còpia indicada.

La de 1625 continua considerant-se perduda, i la de 1722 és de propietat privada, i està perfectament localitzada en una altra col·lecció particular. De totes cinc se n'han fet edicions facsímils o modernes, acompanyades dels estudis respectius. No obstant això, cal recordar que les llibretes de 1709, 1722 i 1751 es conserven en transsumptes que daten dels anys

(*) Agraïm a Pep Vila, de Girona, la seua amistat i indicacions que han permès localitzar aquest document.

respectius en què van ser elaborats (Massip-Muntané 1986; Lozano y Roiz 2002; Tàrrega i Caro 1992), però la de 1625, la més antiga, tan sols la coneixem a través del trasllat (i edició), que en va fer l'historiador il·licità Pere Ibarra i Ruiz en el segle XX (Ibarra 1933).

La segona en ordre cronològic, la de 1639, també perduda, és la que coneixem més malament. Ens ha arribat a través de la còpia deturpada i difusió que en feu Fuentes y Ponte (1887), i sempre s'ha considerat com a poc fiable perquè, des del mateix moment de la seua divulgació a través de l'obra que la inclou, aquesta versió va ser considerada com a poc fidel al que devia ser manuscrit original. Tant és així que des del mateix 1890 es van succeir els erudits i historiadors que conceptuaven el treball de Fuentes y Ponte com a poc rigorós, matusser, i remarcaven que l'edició del text de la *Festa* presentava nombrosos errors quant a la transcripció del text. Citarem només dos exemples d'aquests testimonis: Roc Chabàs (1890) o Ibarra (1933).¹ A més, Fuentes y Ponte només donava notícia de la música a través de la indicació que en la consuetu de 1639 apareixien els noms de tres músics (el canonge Pérez, Ribera i Lluís Vich), i reproduïa la notació de tres fragments breus que corresponen als cants de l'àngel de la Mangrana, de sant Tomàs i de la Coronació. La resta de les notes musicals no ens són conegudes, i no es poden comparar amb les altres partitures identificades.

El fet que les edicions posteriors que s'han realitzat, o bé contenen només la lletra, o s'han fet tenint a la vista alguna o algunes de les còpies, fan difícil estimar el grau de fidelitat al text original de 1639. Això no obstant, Pomares Perlasia –no sé amb quins elements de judici o evidències– no dubta a afirmar que «Los Consuetas musicales son dos, el de 1639 y 1709. Ambos son idénticos en cuanto a su música escrita y, por tanto, nos referiremos siempre a ambos, aunque, para abreviar, hablaremos en singular casi siempre» (1957: 198, nota 1). El problema, com acabem d'apuntar, naix des de la mateixa transcripció de Fuentes y Ponte, la qual incrementa encara més la dificultat de fixar-hi un *stemma* més o menys complet de la transmissió o de comparar-hi els fragments de les partitures coneguts fins ara amb la de 1709 (o 1722).

2. LA PROLIFERACIÓ DE CÒPIES DE LES CONSUETES

Resulta evident que les primeres es van realitzar per necessitats diverses: el pas de la custòdia de la representació de la Confraria de Nostra Senyora de l'Assumpció (que n'organitzava les funcions) al Consell municipal (1609), el requeriment d'un oficial del Sant Ofici (1625), de resultes de l'assalt a la ciutat –i a la sala on es custodiava la documentació– per part de les tropes del duc de Berwick (1709), canvis de mestres de capella, etc. Tot i que a partir de 1609 aproximadament, la consuetu «original» es custodiava gelosament en la «caixa de tres claus» municipal, de vegades se'n feien nous trasllats en passar d'un mestre de capella a un altre de posterior. O per part d'aquelles persones que tenien accés a l'arxiu, com fou el cas de la de 1722 i la de 1751.

1. Per a un balanç crític raonat sobre la recepció d'aquesta edició, vegeu Castaño (1992: 20-22); Quirante (2002: 49-54). També Massip (1986, p. XXI-XXIII); pel que fa a la música, Gómez Muntané (1986, I-VII).

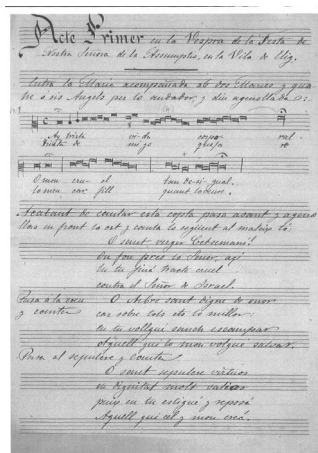
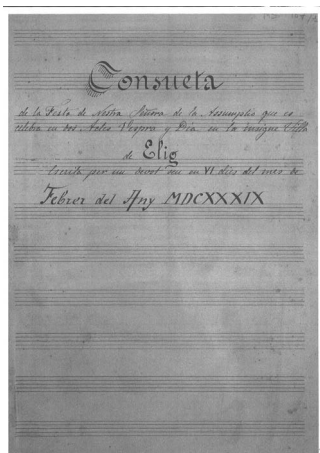
D'aquest tema de la diversitat i dispersió de les còpies de les consuetes posteriors a les dites «tradicionals», me'n vaig ocupar en una investigació anterior (Sansano 2004), en la qual vaig donar notícia fefaent de sis còpies que havia localitzat en diversos arxius i biblioteques entre l'any 1996 i el 2002, i que dataven del tombant del segle XVIII (la més antiga)² i entre 1870 i els primers anys del segle XX la resta. Les tres primeres eren trasllats només del text, mentre que les altres, de la de 1709, contenien la lletra i la música i estaven relacionades amb l'interés del musicòleg Felip Pedrell per estudiar i aprofundir en el coneixement de la *Festa*, especialment la part musical i a la qual faré referència més endavant. Totes les còpies localitzades, reproduïdes en fotocòpies en paper, les vaig dipositar en l'Arxiu del Patronat de la Festa d'Elx en el mes de juny de l'any 2004. Ara, en aquest treball, done continuïtat a aquella investigació i n'aporte una còpia nova.

No cal descartar que puguen ser localitzades altres còpies posteriors a la de 1751, o sobretot del període del tombant del segle XIX i primer terç del segle XX (particularment al voltant de la reforma de les representacions duta a terme l'any 1924, de la mà del musicòleg Òscar Esplà), d'una banda perquè l'interés públic per tot el relacionat amb la *Festa* augmentà considerablement al llarg d'aquest període (la reforma mateixa de la posada en escena, la declaració de bé patrimonial de caràcter nacional el 1931 pel recent estrenat govern de la Segona República, la difusió que se'n feia a través d'espectadors forasters il·lustres, etc.); de l'altra, perquè els mitjans per a la reproducció de textos s'incrementaren (especialment en la part gràfica) i es diversificaren: a més de la còpia dels amanuenses, hi ha també l'accés fàcil i directe a la impremta i a altres mitjans tècnics, com la màquina d'escriure. Deixant de banda les característiques inherents a les partitures, cal que ens preguntem: realment mai no ha existit cap còpia *mecanografiada* del text, una tècnica tan generalitzada durant la primera meitat del segle XX?

3. UNA CÒPIA OBLIDADA DE LA CONSUETA DE 1639

En una de les biblioteques de les universitats de Bordeus (França) he pogut localitzar una còpia manuscrita de la consuetada de 1639, fins ara poc coneguda (o oblidada), signada per l'historiador i arxiver il·licità Pere Ibarra. Es tracta d'un quadern de paper pautat, amb 20 fulls (que fan un total de 40 pàgines sense numerar), de les quals 1v, 17r, 17v, 18r, 18v, 19r, 19v, 20r i 20v, són blanques. El títol descriptor apareix en el foli 1r (fig. 1), *Consuetada / de la Festa de Nostra Señora de la Assumptio que es / celebra en dos Actes Vespra y Dia en la insigne Villa / de Elig / Escrita per un devot seu en vi dies del mes de / Febrer del Any MDCXXXIX*.

2. Ara reproduïda parcialment a Zimmermann (2023).

Figures 1 i 2

El full 2r inicia la còpia del text i de les notes musicals: «Acte Primer en la Vespra de la Festa de / Nostra Señora de la Assumptio, en la Vila de Elig. / Entra la Maria acompanyada ab dos Maries y qua- / tre ó sis Angeles per lo andador, y diu agenollada:», i tot seguit la primera notació musical (fig. 2).

La còpia continua fins el full 16v: «Acabat lo Gloria Patri tirará la artilleria / y la armonia dels sons com la vespra. / FINIS.» Tot seguit, una mica més avall, «Elche y Octubre de 1899», i la rúbrica de Pere Ibarra, tal com es pot veure en la imatge adjunta (fig. 3). Juntament amb la signatura, la cal·ligrafia no deixa cap marge de dubte sobre l'autoria d'Ibarra.

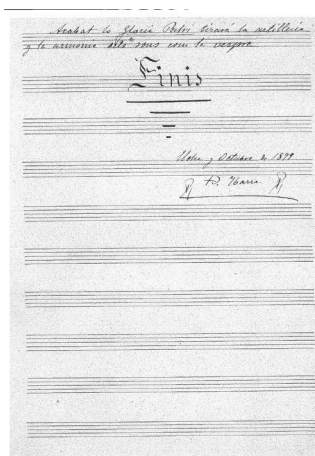

Figura 3

De més a més, ho certifiquen dues notes aparegudes en la secció «Crònica», d'un número del *Bulletin Hispanique* de 1901, sota el títol genèric de «La Festa d'Elche». En la primera, la més breu, l'hispanista Georges Cirot (que declara ser el receptor de la còpia d'Ibarra) afirma que (C[irot]-R[edon], 313):

La *Festa* d'Elche, que M. P. Paris a fait connaître en France par ses articles du *Correspondant* et de l'*Illustration*, était restée, jusqu'à présent, un problème au point de vue littéraire aussi bien que musical. M. Adolfo Herrera avait fait paraître, dans le *Boletín de la Sociedad española de excursiones* (1896), une copie malheureusement défectueuse, et, sur notre prière, M. P. Ibarra y Ruiz, auteur d'une *Historia de Elche* (Alicante, 1895), avait bien voulu nous adresser, en octobre 1899, une copie très soigneusement faite du *CONSUETA de la Festa de Nostra Señora de la Assumptio que es celebra en dos Actes, Vespra y Dia, en la insigne villa de Elig, Escrita per un devot seu en vi dies del mes de febrer del any MDCXXXIX*.³

La segona, una mica més extensa i signada per E. R[edon], té un caràcter més de recensió de l'estudi sobre la música de la *Festa* realitzat pel musicòleg Felip Pedrell, aparegut en el mes de febrer d'aquell any en la revista alemanya *Sammelbände der Internationalen Musikgesellschaft* (Pedrell 1951), i en la qual es torna a remarcar (C[irot]-R[edon]: 314):

La *Consueta* dont M. P. Ibarra y Ruiz nous a transmis une copie si exacte, est, quelque sorte d'un manuel d'étude et de mise en scène d'un intérêt incontestable et d'une utilité réelle. Il date de 1639. Le scénario, en langue espagnole, suit pas a pas la musique, comme un libretto, et donne ainsi une idée très vivante de ce que peut être un spectacle aussi extraordinaire que celui de la *Festa* d'Elche. [...] Nous devons néanmoins savoir beaucoup de gré à M. Ibarra y Ruiz d'avoir bien voulu prendre la peine de faire cette copie, qui, à défaut de la publication qui vient d'être faite, aurait au moins pu mettre sur la voie d'une restitution convenable.

Tot seguit, Redon passa a parlar del treball de Pedrell, i en descriu succintament el contingut, sense aprofundir-hi excessivament.

Pel que fa al transsumpte de la *consueta*, pot plantejar-s'hi el dubte de si el calc que Ibarra feu per a E. Redon és el mateix que remeté a Georges Cirot, o si es tracta de dues còpies del mateix quadern, en comptes d'un únic trasllat. Això no obstant, segons el meu parer, tots dos, Redon i Cirot, tenen a la vista el mateix document i en parlem en un plural cortès o formal, anem a dir, en nom de la revista o «del grup de treball» de la Universitat de Bordeus («sur *notre* prière, M. P. Ibarra y Ruiz [...] avait bien voulu *nous adresser*»). En aquest punt, cal recordar que Pere Ibarra fou membre de la Société de Correspondance Hispanique (Sociedad de Correspondencia Hispánica) de la Facultat de Lletres de Bordeus, entitat que tenia com a òrgan de difusió els *Annales de la Faculté des Lettres de*

3. Agraesc a Joan Castaño que ens haja fet conèixer aquesta notícia. Pel que fa a Adolfo Herrera i la *Festa*, vegeu Castaño (2014).

l'Université de Bordeaux, coneguts com a *Bulletin Hispanique (Revue des Universités du Midi)*, en el qual Ibarra col·laborà des del primer número (gener-març de 1899). La revista fou fundada per Georges Cirot, Pierre Paris, E. Merimée i Morel-Fatio, i incorporà, des del primer número, la imatge de la Dama d'Elx a la coberta, com a emblema de l'interès per la investigació sobre els temes hispànics i ibèrics. Cirot actuava com a secretari de la Société en els inicis del *Bulletin*, d'aquí que en referir-se a la consuetu pugua utilitzar el tractament formal («*nous* adresser») i, com veurem tot seguit, el personal («*m'a* envoyé»).

Però, fet i fet, la recepció del duplicat per part de Georges Cirot (1870-1946) queda ratificada en un treball posterior d'aquest en els últims anys de la seua vida, en el qual, en una nota al peu, declara: «De cette “*Consuetu*... escrita per un devot deu [*sic*] en vi dies del mes de Febrer del Any MDCXXXIX”, D. P. Ibarra *m'a* envoyé (“Elche y Octubre 1899”) une transcription avec la musique» (1941: 7), i remet tot seguit a la publicació de 1901 que he citat adés. Pel que fa les inicials E. R., tan sols hem pogut associar-les a E. Redon, del qual a penes hi ha altres col·laboracions en la revista, amb aquestes sigles o cognom. Per això mateix em resulta evident que l'interlocutor directe de Pere Ibarra és Georges Cirot, que a més (tal com ja he apuntat) tenia les funcions de secretari de la Société i del *Bulletin*.

Després de la referència col·lateral que acabe de recordar (en un treball sobre el teatre religiós de Juan del Encina), tot fa pensar que l'existència d'aquesta còpia de la consuetu de 1639 s'esvaeix en el curs dels anys i, sembla, es perd la connexió entre aquella generació d'investigadors francesos i els del teatre medieval hispànic, fins al punt que els estudiosos posteriors que s'han ocupat de fer les edicions crítiques de les altres, i d'elaborar-ne una comparativa, han oblidat aquelles primeres notes referides a aquesta còpia aparegudes en el *Bulletin Hispanique*. La mateixa consuetu, que sembla que havia circulat entre algunes mans en els anys 40-50 del segle passat, també va desaparèixer i el mateix Pomares Perlasia, el 1957 tornava a la font de Fuentes y Ponte (1887) com l'única senda d'accés al coneixement d'aquell quadern. I darrere d'ell, tots els altres.

4. COROL·LARI

Una vegada comprovada de forma fefaent l'autenticitat i transmissió del document que ens ocupa, s'obren algunes vies per tal d'aprofundir en l'estudi de la consuetu més mal coneguda de les cinc considerades històriques, però la més antiga quant a les notacions musicals. En aquesta línia s'imposa una edició crítica del text que done a conèixer tant les partitures com el text, i que les acare amb les altres dues, en el primer cas, i amb totes les altres pel que fa a la lletra (rúbriques i versos). Un treball que, estic convençut, podrà contribuir positivament a un millor coneixement de la *Festa* en el segle XVII, de la posada en escena d'aquesta i de la seua evolució posterior.

Sabem que Pere Ibarra i Ruiz ja havia efectuat trasllats de la lletra de les consuetes de 1625 i 1709 (Castaño 2018), i sabem també de la qualitat del treball i de l'exigència que l'historiador s'imposava en estudiar i analitzar tot els aspectes relacionats amb Elx i, singularment, amb la representació. Ara, amb el testimoni reiterat de Georges Cirot («une

copie tres soigneusement faite» [‘una còpia feta amb molta cura’]), queda remarcada l’aplicació i propietat de l’historiador il·licità, i cal considerar com a òptim el rigor del transsumpte del qual ara done notícia.

L’edició i estudi de la còpia de 1639 estan ja en procés d’elaboració per part un equip expert, de caràcter interdisciplinari que, confie, donarà a conèixer el resultat de la investigació al llarg de 2024, centenari de la reforma de les representacions de la *Festa o Misteri d’Elx*. Tant de bo, en uns pocs mesos puguem presentar en societat aquest document del segle XVII, tan mistificat com malament conegut fins ara, i puguem ratificar o revisar algunes de les hipòtesis realitzades fins hui dia pels investigadors sobre l’*stemma* o transmissió dels quaderns de la *Festa*, les rúbriques o les notes musicals. Mentre no aparega el quadern original «perdut» (Castaño 1992: 22), cal que aprofundim la investigació sobre la *Festa*, particularment la musical, amb aquest calc que ara presente. De més a més, potser, també es podrà avaluar el treball de Pere Ibarra, amb l’acarament i l’estudi de les tres còpies efectuades per l’erudit il·licità en el tombant del segle XIX, que ara ja tenim (les tres) al nostre abast.

BIBLIOGRAFIA CITADA

- CASTAÑO I GARCIA, Joan (1992), «Estudi introductorio», dins Carles Tàrrrega i Caro, *Consueta de la Festa de la Verge i Mar de Déu, Maria Santíssima de l’Assumpció (1751)*, Elx, Manuel Pastor, Ed., p. 11-46.
- CASTAÑO I GARCIA, Joan (2014), «L’excursió a Elx d’Adolfo Herrera Chiesanova (1896)», *La Rella*, 27, p. 31-52. [També dins Joan Castaño, *Una Festa escrita. Llibres, plets i sermons del Misteri d’Elx*, Alacant, Institut Alacantí de Cultura Juan Gil- Albert, 2018, p. 291-313.]
- CASTAÑO I GARCIA, Joan (2018), «“La Festa”, un volum recuperat de la biblioteca de Pere Ibarra i Ruiz», dins Joan Castaño i Garcia, *Una Festa escrita. Llibres, plets i sermons del Misteri d’Elx*, Alacant, Institut Alacantí de Cultura Juan Gil- Albert, 2018, p. 315-334.
- CHABÀS, Roc (1890), *El Archivo*, IV, quad. VIII (setembre-octubre), p. 203-214.
- C[IROT], G[eorges]-E. R[EDON] (1901), »Chronique. La Festa d’Elche», *Bulletin Hispanique*, tom 3, núm. 3, p. 313-315. [https://www.persee.fr/doc/hispà_0007-4640_1901_num_3_3_1279]; consulta: 07-04-2023.]
- CIROT, Georges (1941), «Le Théâtre religieux d’Encina», *Bulletin Hispanique*, tom 43, núm. 1, p. 5-35. [https://www.persee.fr/doc/hispà_00074640_1941_num_43_1_2899]; consulta: 06-04-2023]
- ESTEVE-FAUBEL, José María (2019), «Estudio. La figura de Felipe Pedrell y el Misterio de Elche», dins José María Esteve-Faubel (ed.), *Felipe Pedrell, la creación de la moderna musicología española y el Misterio de Elche*, Madrid, Instituto Juan Andrés de Comparatística y Globalización.
- FUENTES Y PONTE, Javier (1887), *Memoria histórico-descriptiva del Santuario de Nuestra Señora de la Asunción de Elche*, Lerida, 1987.
- GÓMEZ MUNTANÉ, Maria del Carmen (1986), *Consueta 1709. Estudi crític de la música*, València, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.

- IBARRA Y RUIZ, Pedro (1933?), *El Tránsito y la Asunción de la Virgen*, Elx, Tip. Agulló, s/d.
- [LOZANO Y ROIZ, Josep] (2002), *Consuetu o Director per la gran funció de Vespra i Dia de la Mare de Déu de l'Assumpció, Patrona d'Elx. Per als mestres de Capella*, dins Luis Quirante Santacruz (ed.), *El Misteri d'Elx. Edició de la consuetu del 1722*, Elx, Patronat Nacional del Misteri d'Elx, p. 59-76.
- MASSIP, Jesús-Francesc (1986), *Consuetu 1709. Estudi crític del text*, València Conselleria de Cultura, Edicació i Ciència.
- PEDRELL, Felip (1951), *La festa de Elche o el drama lírico-litúrgico. La muerte y Asunción de la Virgen*, [Trad. AAS], Elx, Librería Atenea, dins José Maria Esteve-Faubel (ed.), Felipe Pedrell, *La creación de la moderna musicología española y el Misterio de Elche*, Madrid, Instituto Juan Andrés de Comparatística y Globalización, 2019. [Primera edició: «La Festa d'Elche ou le drame lyrique liturgique *La Mort et l'Assomption de la Vierge*», *Sammelbände der Internationalen Musikgesellschaft*, 2. Jahrg., H. 2., (feb. 1901), p. 203-252.]
- POMARES PERLASIA, José (1957), *La «Festa» o Misterio de Elche*, Barcelona, Talleres Gráficos Marsà.
- QUIRANTE SANTACRUZ, Luis (2002), «Introducció», dins Luis Quirante Santacruz (ed.), *El Misteri d'Elx. Edició de la consuetu del 1722*, Elx, Patronat Nacional del Misteri d'Elx, p. 25-55.
- SANSANO, Gabriel (2004), «Nova documentació sobre la Festa d'Elx: més còpies desconegudes de les consuetes», dins Josep Lluís Sirera (ed.), *La Festa i Elx, Actes del VII Seminari de Teatre i Música medievals*. Elx, 29 a 31 d'octubre de 2002, Elx, Ajuntament d'Elx, p. 305-324.
- TÀRREGA I CARO, Carles (1992), *Consuetu de la Festa de la Verge i Mar de Déu, Maria Santíssima de l'Assumpció (1751)*, a cura de Joan Castaño i Garcia, Elx, Manuel Pastor, Ed., 1992.
- ZIMMERMANN, Michel, ed. (2023), *Le catalan médiéval*, Turnhout, Brèpols.

ÍNDEX

AMPARO NAVARRO FAURE, Salutació.....	13
VERÒNICA CANTÓ DOMÉNECH, Presentació	17
MARINELA GARCIA I LLÚCIA MARTÍN, Introducció.....	19
ARTUR AHUIR, Teodor Llorente: versos, memòria i llengua d'un paradís perdut...	25
CARME ARRONIS LLOPIS I FERNANDO BAÑOS VALLEJO, La filiació del <i>Flos sanctorum novament stampat</i> per Jorge Costilla (València, 1514)	35
LOLA BADIA, De <i>La mort del Rei Artús</i> al <i>Cavaller verd</i> . Lançalot versus Galvany	47
EDUARD BAILE LÓPEZ, Quan el mitjà és el missatge: La resignificació del <i>Tirant lo Blanc</i> a través de les adaptacions al còmic	57
RAFAEL BELTRAN, Carmesina ajuda Tirant a amagar-se i fugir: dues escenes amb el model bíblic de Mical i el rei David	69
VICENÇ BELTRAN, Poetes i diplomàcia al seguici de Joan II: entre Petrarca, Santillana, Torroella, Masdovelles i Juan de Villalpando	79
ISABEL BETLLOCH I EUSEBI CHINER, Minerals i substàncies inorgàniques en un tractat de cosmètica medieval mediterrània: el <i>Tresor de beutat</i>	91
PATRIZIA BOTTA, Fortuna de un poema del <i>Cancionero general</i> de 1511	107

LLUÍS CABRÉ, Lectures d'Ausiàs March als anys quaranta (i un apunt sobre el 1959)	115
MIRIAM CABRÉ, Amor, somni i tradició	123
JUAN MANUEL CACHO BLECUA, Pedro el Ceremonioso, <i>antitipo</i> del rey David y <i>contratipo</i> de Pedro I de Castilla	131
ROSANNA CANTAVELLA, L'excentricitat del poema 86 dins la producció d'Ausiàs March	141
JOAN CASTAÑO GARCIA, Sermons predicats a Elx per l'oriolà Marcelo Miravete de Maseres (1729-1792)	149
SERGI CASTILLO PRATS, L'aportació de Rafael Alemany Ferrer a l'Acadèmia Valenciana de la Llengua	159
FRANCISCO CHICO RICO, Oratòria i literatura: a propòsit d'una relació analògica ..	167
JORDI COLOMINA, Proverbis i eiximplis antics, comuns i vulgars en l'obra de Francesc Eiximenis	177
ISABEL DÍAZ, La misoginia finisecular en Oscar Wilde y Enrique Gómez Carrillo ..	189
VICENT JOSEP ESCARTÍ, Microrelats biogràfics al <i>Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim</i>	201
ÀNGEL L. FERRANDO, <i>Tres fàbulas de fortuna</i> (1980) d'Amando Blanquer Ponsoda (1935-2005)	211
JOSEP FORCADELL SAPORT, Rafael Alemany i Ferrer i els fonaments per a la presència del valencià a la Universitat d'Alacant (1985-1989)	221
ANTONIO GARCÍA MONTALBÁN, La infinita consonancia del Todo: una aproximación a la estética del «paradís» de Antoni Canals	231
FRANCESC J. GÓMEZ, Per una nova edició de la <i>Glòria d'amor</i>	239
JESÚS JIMÉNEZ I MANUEL PÉREZ SALDANYA, Notes sobre l'estructura rítmica del poema «Demanda feta per mossèn Ausiàs March a Joan Moreno»	247
MARÍA JESÚS LACARRA, Incesto, infanticidio y suicidio en un milagro mariano ..	257

FRANCESC XAVIER LLORCA IBI, <i>El capità Caliu i altres contes mariners</i> , la literatura com a espill de la història marítima	265
ALBERT LLORET, L'original d'impremta de l'edició de Tournon (1633) i un altre testimoni perdut de la traducció llatina d'Ausiàs March.....	273
JOSÉ MANUEL LUCÍA MEGÍAS, Cervantes, poeta (una reivindicación en el siglo XXI)	283
DOLORS MADRENAS TINOCO I JUAN M. RIBERA LLOPIS, Literatura medieval, comparatismes literaris i espai ibèric.....	295
PEDRO MÁRMOL ÁVILA, La vida y la literatura en relación con el prólogo de los <i>Milagros de Nuestra Señora</i> , de Gonzalo de Berceo, y el conjunto del texto.....	303
SADURNÍ MARTÍ, Una introducció als salms profètics del carmelita Pere Riu (c. 1370).....	313
MIGUEL MARTÍNEZ PÉREZ, Els paratexts prefacials de l'edició de 1560 de la traducció de Jorge de Montemayor de les poesies d'Ausiàs March.....	321
JOSÉ MIGUEL MARTÍNEZ TORREJÓN, Mejor no hablar: el diálogo imposible (e innecesario) de Grisóstomo y Marcela	329
JOSEP LLUÍS MARTOS, L'obra poètica de Francesc Barceló.....	341
ANTONI MAS I MIRALLES, 'Les cavitats en una roca'. Variació lèxica en el <i>Flos sanctorum</i>	355
ÀNGELA-ROSA MENAGES I MENAGES, Interculturalitat i jocs: el cas dels valencians emigrats a Algèria	365
RAFAEL M. MÉRIDA JIMÉNEZ, Els contes polifònics de Joanot Martorell.....	377
FRANCESC-JOAN MONJO I DALMAU, Les petjades dels moriscos a les valls de la Marina Alta.....	385
BRAULI MONTOYA ABAT, Les llengües en la predicació de sant Vicent Ferrer al regne de Múrcia i a Castella (s. xv).....	395
MIGUEL NAVARRO SORNÍ, Textos devocionals en valencià en un manuscrit de la Biblioteca de Sant Joan de Ribera.....	403

ANNA ISABEL PEIRATS NAVARRO, Dones de vida pública i dones castes a la València del segle XV	413
JOAN M. PERUJO MELGAR, Un grapat d'escolis al <i>Tirant</i> , de Troia estant	425
JOSEP PUJOL, El <i>Conventus dolentium</i> de Corella: apunt sobre una possible font de les <i>Lamentacions de Mirra, Narcís i Tisbe</i>	439
XAVIER RENEDO PUIG, Eiximenis i el desafiament de Bordeus.....	447
GABRIEL SANSANO, Notícia d'una còpia desconeguda de la consuetud de 1639. (Nova documentació sobre la <i>Festa d'Elx</i> , II)	455
JAUME TORRÓ TORRENT, Els itineraris de Tirant pel Mediterrani	463
Pàgina poètica de MARISOL GONZÁLEZ FELIP	473